

של'ח ל'ך אנשי'ם סופי תיבות חכ"ם: העוסק בתורה מכניס חכמה בתוך הטבע וזוכה ל"טבע חכם" המתאים עצמו לצרכיו

בפרשתנו פרשת שלח (במדבר יג-א): "וידבר ה' אל משה לאמר, שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל". על פסוק זה מצינו מאמר נפלא במדרש (ילקוט שמעוני):

"ויתורו את ארץ כנען, אמר רבי ברכיה בשם רבי סימאי, מה ראה כנען להיזכר כאן, אלא אמר לישראל (דברים ט-ה) לא בצדקתך וביושר לבבך וגו' כי ברשעת הגוים האלה... ראה הקב"ה שאין לישראל זכות שיכנסו לארץ, נזכר ליצחק שנולד לאברהם בן מאה שנה ושרה בת תשעים שנה, וכנען כ' עשרים, נ' חמשים, ע' שבעים, נ' חמשים, הרי מאה ותשעים שנה".

כלומר המדרש מפרש הטעם שכינה הקב"ה את ארץ ישראל בתואר "ארץ כנען" - "ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל", כדי לרמז שמצד עצמם לא היו ישראל ראויים להיכנס לארץ, אלא שנזכר הקב"ה ביצחק אבינו שנולד לאברהם אבינו כשהיה בן ק' ולשרה אמנו שהיתה בת צ', וזכות זו עמדה לישראל להיכנס לארץ, וזהו שנרמז במלת כנע"ן שעולה במספרו ק"ץ שנים של אברהם ושרה כשנולד מהם יצחק.

אולם כל רואה ישכיל ויבין כי מדרש זה צריך ביאור, שהרי הן אמת שזכות אבות עמדה לישראל להיכנס לארץ, אולם לשם מה רמז הקב"ה בשליחות המרגלים: "ויתורו את ארץ כנען", כי יצחק נולד לאברהם ושרה כאשר היו יחד בני ק"ץ שנים כמספר כנע"ן, איזו תועלת יכולים המרגלים להפיק בשליחותם מידיעה זו.

עוד ראוי להתבונן במה שכתב בעל הטורים: "של'ח ל'ך אנשי'ם סופי תיבות חכם, שיהיו אנשים חכמים וצדיקים". וצריך ביאור

מה ראה הקב"ה על ככה, לרמז למשה רבינו שישלח מרגלים שכל אחד מהם יהיה בבחינת "חכם", אשר מזה משתמע כי על ידי זה יצליחו המרגלים להתגבר על הניסיון הקשה שהיה להם שלא לדבר סרה על ארץ ישראל.

המרגלים פחדו להיכנס לארץ שיעסקו ישראל בעבודת השדה

פתח דברינו יאיר עם מה שביארו הקדמונים טעותם של המרגלים, שהיו נשיאי ישראל אנשי שם ובכל זאת לא רצו להיכנס לארץ ישראל, כי ידעו שהמן לא ימשיך לרדת לישראל רק במדבר, וכאשר יכנסו לארץ ישראל יפסק המן, לכן לא רצו להיכנס לארץ כדי שלא יפסידו אכילת המן שהיה מזון רוחני, כמו שדרשו בגמרא (יומא עה:): על הכתוב (תהלים עח-כה): "לחם אבירים אכל איש - לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו".

הוסיף על כך כ"ק אדמו"ר מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע, כי המרגלים חשבו שאי אפשר לעסוק בתורה ולעבוד את ה' כראוי רק במדבר, בהיותם פרושים שם מכל עניני עולם הזה, שהרי בכל יום ירד להם המן לחם מן השמים ולא היו צריכים לעסוק כלל בעניני עולם הזה, אבל בארץ ישראל שיפסק המן ויצטרכו לעסוק בעניני עולם הזה בעבודת שדות וכרמים, שוב לא יוכלו לעסוק כראוי בתורה ובעבודת ה', לכן ביקשו למנוע כניסתם של ישראל לארץ ישראל.

אולם המרגלים טעו בכך, כי באמת זהו רצון ה' שיעסוק האדם בעניני עולם הזה ויכוון לייחד כל מעשיו בלתי לה' לבדו. וראיה לדבר ממה שברא הקב"ה את האדם מורכב מגוף חומרי של העולם הזה ונשמה רוחנית מעולם העליון, ככתוב (בראשית ב-ז): "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה".

ביקש הקב"ה ללמדנו בכך, שכל אחד צריך לעבוד את ה' בשילוב הנפלא של הגוף והנשמה, על ידי שיחבר עניני העולם הזה שהם צרכי הגוף עם עניני העולם הבא שהם צרכי הנשמה, על ידי שיכוון לייחד כל עניני עולם הזה בלתי לה' לבדו, ומטעם זה הכניס הקב"ה את ישראל לארץ ישראל שהיא ארץ זבת חלב ודבש, כדי שיעסקו בעניני עולם הזה ויכוונו לייחד הכל לשם שמים עכדה"ק.

שתי הנהגות - טבע מפורסם וטבע חכם

בדרך זו נסע ונלך להרחיב טעותם של המרגלים, בהקדם לבאר מה שאמר דוד המלך נעים זמירות ישראל (תהלים קד-כד): "מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייך". וצריך להבין איזה חידוש ביקש דוד המלך ללמדנו באומרו: "כולם בחכמה עשית", שהרי ברור שכל מה שהקב"ה עושה הוא בחכמה.

ונראה לבאר הענין בזה, על פי מה שפירש רש"י בשם המדרש (בראשית א-א): "בראשית ברא אלקים, ולא אמר ברא ה', שבתחילה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (בראשית ב-ד) ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים".

ומצינו על כך ביאור נפלא בספר "עקידת יצחק" (סוף שער ג, שער טו, שער לח, שער לט), מאחד מגדולי בעלי מחשבה של מפרשי התורה רבי יצחק עראמה זצ"ל הידוע בתואר "בעל העקידה". הגה"ק החיד"א זצ"ל ב"שם הגדולים" (מערכת ספרים ערך ע אות צ) מכנה אותו בתואר: "הפילוסוף האלקי", והוא מוסיף: "וכל ספרי הדרשנים בדורות שלפנינו שותי מימיו הנאמנים באו שעריו בתודה".

מדרש: "ויתורו את ארץ כנען" - כנען בגימטריא ק"ץ, רמז על אברהם ושרה שהיו ק"ץ שנים כשגולד יצחק

בעל הטורים: "של'ח ל'ך אנשים סופי תיבות חכם". וצריך להבין הקשר בין חכ"ם ובין שליחת המרגלים

בעל עקידה: שתי הנהגות יש בעולם,

הנהגה אחת "טבע פשוט" שאינו מבחין לכאורה בין אדם לאדם

הנהגה שניה "טבע חכם" שיודע להתאים עצמו לצרכי בני ישראל,

האש בכבשן אינו שורף את אברהם

אל האומה הישראלית, להשכיר ולהעניש בו על פי התורה ומצוותיה".

"טבע חכם" אינו בבחינת נס

בפרשת נח (שער טו) מוסיף בעל העקידה להביא הוכחה נפלאה לרעיון שגב זה, מדברי חכמינו ז"ל במדרש (ב"ר ה-ה):

"אמר רבי יוחנן, תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל, הדא הוא דכתיב (שמות יד-כז) וישב הים לאיתנו, לתנאו שהתנה עמו. אמר רבי ירמיה בן אלעזר, לא עם הים בלבד התנה הקב"ה, אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית, הדא הוא דכתיב (ישעיה מה-יב) אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי, מידי נטו שמים, וכל צבאם צויתי. צויתי את הים שיהיה נקרע לפני ישראל. צויתי את השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה שנאמר האזינו השמים וגו'.

צויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע, שנאמר (יהושע י-יב) שמש בגבעון דום. צויתי את העורבים שיכלכלו את אליהו שנאמר (מלכים א יז-ו) והעורבים מביאים לו וגו'. צויתי את האור שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה. צויתי את האריות שלא יזיקו את דניאל. צויתי את השמים שיפתחו לקול יחזקאל שנאמר (יחזקאל א-א) נפתחו השמים וגו'. צויתי את הדג שיקיא את יונה שנאמר (יונה ב-יא), ויאמר ה' לדג ויקיא את יונה".

ומבאר בעל העקידה כי לפי שיטת רבי יוחנן, התנה הקב"ה עם הים תנאי מיוחד שיקרע לפני ישראל, שענין זה הוא בבחינת נס למעלה מדרך הטבע, ועל זה בא רבי ירמיה בן אלעזר לחלוק עליו, שלא היה כאן תנאי מיוחד דוקא על נס זה, אלא על כל הנהגת הטבע היה תנאי מיוחד שיתגלה בבחינת "טבע חכם" להתאים עצמו לצרכי ישראל בכל זמן לכך.

פועלים יחדיו בבריאה, לסתם אנשים פועל "טבע הפשוט", שאינו משתנה ואינו מבטל את עצמו בשום פנים, אבל ללומדי תורה ועובדי ה' פועל הטבע השני - "טבע חכם" המשנה ומבטל את עצמו לצרכיהם.

על פי האמור הוא מבאר (שער ג) הטעם שבכל עשרה מאמרות שנברא בהם העולם לא הזכיר הכתוב רק שם אלקים, ורק בסוף אחרי גמר מעשה בראשית הזכיר הכתוב ב' שמות ה' אלקים, והנה מעט מדבריו בלשון קדשו:

"ואולם מה שעוררנו עליו, מהזכיר שם אלקים בכל פרשה זו ולא להזכיר בשם ההוי"ה, הוא גם כן מבואר מצד מה שאמרנו, שכלל אלו המאמרות אינו רק ענין המנהג הטבעי וסידורו הנוהג תמיד כמשפטו, וכמו שאמרנו (עבודה זרה נד:) עולם כמנהגו נוהג. ולזה יוחס לשם אלקים, ואין אלקים בכל מקום אלא דיון, כי הוא המנהיג והמסדר אלו הנמצאות בשורת הדין הטבעי... כי הן כל אלה הם מפעלות אלקים, המנהיג העולם במנהג אחד תמיד בלתי משתנה..."

אמנם בסוף הכל נאמר, אלה תולדות השמים והארץ בהבראם וכו', כלומר אלה הם תולדות השמים והארץ, מצד טבעם הפשוט אשר נתן בהם בהבראם לתועלות שכבר נכפל זכרם, אבל כאשר יבוא הצורך לשנות בהם דבר כפי אשר חוייב להנהגה ההשגחית, התיקון הזה יעשה על פי ה' אלקים, כי השם הגדול הזה ישנה וישדד הכח הטבעי הנברא בשם אלקים כאשר יבוא הצורך.

ויהיה אומרו ה' אלהים, כענין (שמות יח-יא) גדול ה' מכל האלהים, כי ביום עשות זה התיקון, הראה גדולת זה השם על שם אלקים, וחוייב זה להיות כל אלו הנמצאות לתועלת האדם וצרכו כמו שיבוא, וכבר יהיה זה טבע שני מעולה וחכם מהראשון, אשר ייוחד ענינו

והנה הוא מגלה לנו חידוש גדול במושג של שתי הנהגות - הנהגת הטבע והנהגת הניסית למעלה מדרך הטבע, כי ראוי לאיש ישראל להאמין באמונה שלימה, כי הבורא יתברך שמו מנהיג בעצם את העולם בשני סוגים של טבע. הטבע הראשון נקרא "טבע מפורסם" או "טבע פשוט". בהנהגה זו מתנהג הטבע עם בני אדם כאילו אין בו דעה או תבונה, אלא עולם כמנהגו נוהג בסדר בלתי משתנה, האש שורף, הים מטביע, וכן הלאה.

אמנם יש טבע יותר נכבד ונעלה הנקרא "טבע חכם", כי הוא פועל ומבחין בהשכל ודעת לשנות ולהתאים עצמו כל פעם, לפי צרכיהם של לומדי תורה ועובדי ה', כמו שמצינו אצל אברהם שהושלך לכבשן האש ולא נשרף. ומה שמצינו בתורה ובגמרא שנעשו נסים ונפלאות לצדיקים, וכן הניסים ליחידי סגולה בכל דור ודור, אצל המשכילים המתבוננים במעשה ה' כל אלו הנסים הם טבע גמור, אלא שאין זה טבע הידוע ומפורסם לכל, אלא טבע השני שהוא נקרא "טבע חכם" הפועל ברצון ובשכל ומבחין בין צדיק לרשע ובין עובד אלקים ובין אשר לא עבדו.

וכאשר הקב"ה מנהיג את העולם בטבע הראשון - "טבע פשוט" הפועל בהתמדה בלי שום שינוי, הרי הוא נקרא בשם אלקים שהוא מדת הדין, כי בהנהגה זו כביכול אינו מבדיל בין אדם לאדם, אולם כאשר הוא פועל בהנהגת הטבע היותר נעלה - "טבע חכם", הפועל בחכמה ומבטל עצמו לעובדי ה', הרי הוא נקרא בשם הוי"ה שהוא מדת הרחמים.

הקב"ה מנהיג את הטבע החכם בשם הוי"ה

הנה כי כן זהו ביאור דברי רש"י: "שבתחילה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין", שהוא הטבע הראשון הפועל בהתמדה ואינו משתנה, "וראה שאין העולם מתקיים", כי כדי להציל את ישראל מוכרח שהטבע ישנה את עצמו, שהאש בכבשן לא ישרוף את אברהם ואת חנניה מישאל ועזריה, שהים לא יטביע את ששים רבוא ישראל שעברו בו ביוצאם ממצרים, שהאריות הרעבים לא יפגעו לרעה בדניאל וכדומה.

"והקדים מדת הרחמים", הוא הטבע השני "טבע חכם" הפועל בשכל ובתבונה, לשנות ולבטל את עצמו לתועלת לומדי תורה ועובדי ה', "ושתפה למדת הדין", כי שני ה"טבעים"

שפירש רש"י מאמר הקב"ה לאברהם אבינו (בראשית יב-א): "לך לך - להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול, כאן אי אתה זוכה לבנים, ועוד שאודיע טבעך בעולם". וצריך להבין דקדוק הלשון: "שאודיע טבעך בעולם". אך לפי דברי בעל העקידה הביאור בזה, כי אברהם זכה לגלות בעולם את הנהגת "טבע החכם" הפועל ברצון שכלי, שהרי נשתנו לו סדרי בראשית כשנשלך לכבשן האש ולא נשרף.

ובפרט כשהוליד את יצחק כמו שכתוב (בראשית טו-ג): "ויאמר אברהם הן לי לא נתתה זרע... ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך". ופירש רש"י: "ויוצא אותו החוצה... ולפי מדרשו אמר לו [הקב"ה לאברהם], צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן, אברם אין לו בן אבל אברהם יש לו בן". וזהו שאמר לו הקב"ה: "שאודיע טבעך בעולם", כלומר אודיע בעולם שיש טבע של אברהם הנקרא "טבע חכם", המשתנה ומתאים עצמו לפי צרכיהם של עובדי ה'.

על פי האמור הוא מכאר עוד דברי ה"תרגום אונקלוס" בפרשת בשלח על הפסוק בשירת הים (שמות טו-ח): "וברוח אפך נערמו מים - ובמימר פומך חכימו מיא". והיינו שמפרש "נערמו" מלשון ערמה, וצריך להבין כוונתו בזה. אך לפי האמור יש לומר שאונקלוס מגלה לנו בזה, כי המים נבקעו לישראל בזכות הנהגת הטבע הנעלה "טבע חכם", הפועל בחכמה להצלת ישראל, וזהו שתרגם "חכימו מיא" שפעלו בחכמה.

האדם נברא מן העפר להכניס בו חכמה

חשבתי דרכי להרחיב בדברי בעל העקידה, על פי מה שכתוב (בראשית א-א): "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". ומפרש בתרגום ירושלמי: "בראשית בחוכמה ברא ה'". ונראה לפרש הכוונה בזה על פי מה שמצינו במדרש (ב"ר א-א) פירש הפסוק: "בראשית" - עם התורה שנקראת ראשית, "ברא אלקים את השמים ואת הארץ", והנה לשון המדרש:

"התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה. בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין, אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו, לדעת היאך הוא

"וברוח אפך נערמו מים", מפרש אונקלוס: "חכימו מיא", שנתחכמו המים לשנות טבעם להיקרע לישראל

מה שאמר הקב"ה לאברהם: "ועוד שאודיע טבעך בעולם", כלומר אודיע בעולם שיש "טבע חכם" שהתחיל מאברהם

המרגלים לא רצו להיכנס לארץ ישראל,

כי חשבו שאי אפשר לעבוד את ה' רק במדבר שאין מוטל עליהם עול הפרנסה

אולם טעו בכך כי אם מקבלים עליהם ישראל עול תורה, הם זוכים ל"טבע חכם" שמתאים עצמו לצרכי ישראל

הנה כי כן ירווח לנו להבין מה שאמר דוד המלך: "מה רבו מעשיך ה'" - כלומר מה רבו מעשיך שבראת בשם הוי"ה, שהקדמת לשם אלקים בסיום מעשה בראשית: "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים", ומפרש ואומר מהות ההנהגה של השם הוי"ה במעשה בראשית, "כולם בחכמה עשית", שהכנסת חכמה נפלאה בתוך הטבע להתאים עצמו לצרכי ישראל.

גילוי "טבע חכם" על ידי אברהם אבינו

ב"דרשות קול אריה" (פרשת בראשית אות ב) מקרב הדבר אל השכל, לבאר איך ביטול הטבע לצורך ישראל הוא באמת טבע אמיתי, על פי מה שאמר הנביא (ירמיה לג-כה): "כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת". ושנינו בגמרא (ע"ז ג.א): "שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר, אם ישראל מקבלין את תורתו מוטב, ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו". מכאן מזה כי על ידי שקיבלו ישראל את התורה ומקיימים את מצוותיה הם מקיימים את כל הבריאה.

והנה אנו רואים בחוש שהקב"ה הטביע רצון החיים בכל נברא לרדוף אחר קיומו וחיותו, ואפילו תינוק בן יומו יש לו רצון חיים לקבל חיותו מחלב אמו, לכן גם בהנהגת הטבע הטביע הקב"ה רצון החיים שירדוף אחר קיומו. לכן מאחר שאם לא היו נמצאים בעולם ישראל המקיימים את התורה, היה כל העולם מתבטל ואתו עמו כל הטבע, לכן מתאים הטבע עצמו להצלת ישראל ככל נברא שמשתדל לקיים את עצמו. ומטעם זה כל צבא מעלה הכוכבים והמזלות משועבדים ונכנעים ללומדי התורה ועובדי ה' המקיימים אותם.

בקונטרס "פתח טוב" (הנדפס בשו"ת קול אריה אות ב) מפרש לפי זה כמין חומר, מה

בדרך זו הוא מוסיף לבאר בפרשת בא (שער לח) מקרא שכתוב בקריעת ים סוף (שמות יד-טו): "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו". ולכאורה יפלא מהו הפירוש "מה תצעק אלי", הלא זהו תפקידו של מנהיג ישראל להתפלל על ישראל. אך לפי האמור הביאור בזה, כי לעובדי ה' כמשה רבינו ניתנה השליטה בטבע השני - "טבע חכם", הפועל בחכמה ובתבונה ומשנה את עצמו לצרכי ישראל, לכן אין צריך להתפלל כי זהו דבר טבעי לגמרי שהים יקרע לפני ישראל.

לכן מצינו הרבה נסים שנעשו למנהיגי ישראל וליחידי סגולה בלי שום תפלה, כמו יהושע שגזר על השמש שיעצור באמצע היום, כמו שכתוב (יהושע י-יב): "ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון". וכן מצינו בגמרא (חולין ז.ו) שרבי פנחס בן יאיר הלך לקיים מצות פדיון שבויים, והיה צריך לעבור את נהר גינאי, ואמר לנהר: "אם אי אתה חולק גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם", ונקרע הנהר לפניו.

וכן מצינו אצל רבי חנינא בן דוסא (תענית כה.). שראה את בתו עצובה, ושאל אותה: "בתי אמאי עציבת, אמרה ליה כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת. אמר לה בתי מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק. תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה".

הרי שנעשו להם נסים ונפלאות בלי שום תפלה, כי מה שפעל אצלם לא היה נס למעלה מן הטבע, אלא שלגביהם יש מערכה חדשה של טבע השני "טבע חכם", היודע להתאים עצמו לפי צרכי הצדיקים ועובדי ה'. אלו תמצית דברי בעל העקידה.

ישראל זוכה לקבל על עצמו עול תורה, הרי הוא זוכה לבחינת טבע חכם המתאים עצמו לכל צרכי ישראל, וממילא לא יצטרך כל כך לעסוק בענייני עולם הזה, אלא יזכה למה שאמרו חז"ל (ברכות לב): "מתוך שחסידיהם הם, תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת".

וזהו פירוש הפסוק (תהלים קה-מד): "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו", כלומר הטעם שהוציא הקב"ה את ישראל מהמדבר שירד להם לחם מן השמים, והכניסם בארץ ישראל שיצטרכו לעמול שם בשדות וכרמים, ולא חשש שמא ישקעו בענייני העולם הזה, "בעבור ישמרו חוקיו ותורתיו ינצורו הללו ית", כי בזכות עסק התורה וקיום המצוות, יזכו להכניס בתוך עפר הארץ חכמה נפלאה שיתאים עצמו לצרכי ישראל, ויראו ברכה במעט עבודה בלי שיצטרכו לעמול הרבה. וזהו ששינוי בגמרא (ב"ב קנח): "אוירא דארץ ישראל מחכים". כי קדושת הארץ מסייעת לאדם להכניס בתוך הטבע חכמה.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין כוונת המדרש, שהקב"ה כינה את ארץ ישראל בתואר ארץ כנען: "ויתורו את ארץ כנען", לרמז כי כנען בגימטריא ק"ץ כמספר השנים של אברהם ושרה כשהולידו את יצחק, כי בכך ביקש הקב"ה לרמז למרגלים, שבזכות הנהגת "הטבע החכם" שנפתחה על ידי אברהם ושרה כשכבר היו זקנים בימים, ולא יכלו ללדת על פי "הטבע הפשוט", יזכו גם ישראל צאצאיהם לראות ברכה בארץ ישראל אפילו בשעה שיעסקו בעבודת השדה.

הנה כי כן יומתק להבין דברי בעל הטורים: "שליח ל'ך אנשים סופי תיבות חכם". רמז להם הקב"ה בכך, שלא יטעו לחשוב שאי אפשר לעבוד את ה' בארץ ישראל משום שצריך לעסוק שם בענייני עולם הזה, כי אם יזכו לעסוק בתורה ומצוותיה, יזכו להנהגת "טבע חכם" - המתאים עצמו לצרכי ישראל, שמלאכתם תתברך ולא יצטרכו להרבות בעסק ענייני עולם הזה.

אלא הנהגת הטבע אצל אדם זה תהיה רק בבחינת "טבע פשוט" שנברא בשם אלקים.

ויש לומר כי זהו שכתוב במתן תורה (שמות יט-כ): "וירד ה' על הר סיני". כי על ידי שהקדימו ישראל נעשה לנשמע וקיבלו עליהם את התורה ומצוותיה, ירד השם הוי"ה שהקדים הקב"ה בסיום מעשה בראשית לשם אלקים, ללמדנו כי בזכות שיכניסו את חכמת התורה ומצוותיה בעפר גופם הכלול מכל עפר הארץ, יזכו מעתה להנהגת הטבע בחכם שנברא בשם הוי"ה ברוך הוא.

"וקוץ ודרדר תצמיח לך"

הנה כאשר נתבונן נראה כי אמנם כן, לפני שחטא אדם הראשון באכילת עץ הדעת וישב בגן עדן ברום המעלות כמלאכי מעלה, גם העולם היה נעלה ונשגב בתכלית השלימות במלוא הודו והדרו, הצמחים יצאו מעפר האדמה בלי קוצים ודרדרים, כל חיות השדה נכנעו תחת אדם הראשון.

אולם מאז שחטא אדם הראשון ועבר על מצוות בוראו, נפל ממדרגתו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא בגשמיות וברוחניות, ועל ידי שפגם בעפר גופו הכלול מכל עפר האדמה, נפלה יחד עמו כל הבריאה ונגזר עליו (בראשית ג-יח): "וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה, בזיעת אפיק תאכל לחם עד שובך אל האדמה, כי ממנה לוקחת כי עפר אתה ואל עפר".

הנה כי כן ירווח לנו להבין במה טעו המרגלים, שסירבו להיכנס לארץ ישראל בחשבם שאי אפשר לעבוד את ה' כראוי רק במדבר, ששם לא עסקו כלל בענייני עולם הזה, כי הן אמת שכאשר האדם עוסק יותר מדי בענייני עולם הזה קשה לו לעסוק בתורה ובעבודת ה' כראוי.

אך כל זה הוא רק אם אינו עוסק בתורה כראוי, שאז הוא זוכה רק לטבע הפשוט שאינו יודע להבחין בצרכי האדם, אולם כאשר איש

עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפושין. כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם, והתורה אמרה בראשית ברא אלקים, ואין ראשית אלא תורה, היאך כמה דאת אמר (משלי ח-כב) ה' קנני ראשית דרכו".

הנה כי כן זהו פירוש התרגום ירושלמי: "בראשית בחוכמה ברא ה'", ללמדנו שברא הקב"ה את העולם עם חכמת התורה הנקראת "ראשית". נמצינו למדים מזה שהקב"ה הכניס בתוך הבריאה את חכמת התורה, ועל זה רמז דוד המלך באומרו (תהלים קד-כד): "מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייך", כי כל הבריאה מלאה בחכמת התורה שבה ברא הקב"ה את העולם.

בדרך זו במסילה נעלה לבאר איך שתי ההנהגות - הטבע הפשוט והטבע החכם תלויות בהנהגת האדם, על פי מה שפירש רש"י על הפסוק (בראשית ב-ז): "וויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה - צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות, שבכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה". מבואר מזה שהקב"ה ברא את האדם כלול מכל העפר אשר על פני האדמה.

מעתה יאירו עינינו להבין איך הנהגת הטבע תלויה בידי האדם הכלול מכל עפר הארץ, כי אם יכניס חכמת התורה בכל רמ"ח איברי גופו ושס"ה גידיו שנבראו מעפר האדמה, לעסוק בתורה ולקיים רמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח איברי גופו, ושס"ה לא תעשה כנגד שס"ה גידיו, כי אז הוא זוכה מדה כנגד מדה שיכניס הקב"ה חכמה גם בתוך הטבע של עפר האדמה, שיתנהג עם אדם זה בהנהגת "טבע החכם" למלא את צרכיו.

אבל אם אדם מתנהג בצרכי גופו בטיפשות בלי חכמה, כמו ששינוי בגמרא (סוטה ג.): "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות". הרי הוא גורם בזה כביכול מדה כנגד מדה שלא יכניס הקב"ה חכמה בעפר האדמה,

